

Steane foar it fean!

Droomscenario

In het jaar 2100 is in Fryslân nog steeds een groot areaal (>100.000 ha) veen, met een mix aan nieuwe veenlandschappen ontstaan. Landschappen met kenmerken van vroeger, waarin veenplanten en –dieren en de menselijke bewoners zich nog steeds thuis voelen.

Moedermoerassen

Centraal staan hierin de moedermoerassen, de nog resterende grote laagveenmoerassen zoals de Alde Feanen en het Easterskar. In deze kerngebieden wordt alles op alles gezet om ze voor de verre toekomst te behouden. Er wordt maximaal ingezet op zo hoog mogelijke waterpeilen. De natuur bestaat hier uit Europees gezien zeldzame, goed ontwikkelde zure habitats zoals veenmosrietlanden, veenheide, levende hoogvenen en hoogveenbos met bijbehorende soorten. Oogst van riet, orchideerijk hooi en geriefhout zijn hier op kleine schaal mogelijk, maar er wordt gestuurd op minimalisering van de menselijke invloed.

Brede schil

In een (kilometers) brede schil rondom de bestaande moedermoerassen zijn inrichting en beheer volledig gericht op het voorkomen van negatieve effecten op de moedermoerassen. Daar waar de gronden een natuurfunctie hebben zien we twee soorten natuur: op plekken waar grondwater in het maaiveld komt wordt ingezet op botanische kansen en zijn bloemrijke graslanden het doel. Op natuurgronden waar regenwater de grootste invloed heeft zijn stabiel hoge waterpeilen de maatregel om ook nieuwe (hoog)veenvorming op gang te brengen. Niet langer daalt de bodem hier, hij komt weer omhoog, net zoals we in 2018 in het IJperveld zagen gebeuren.

Landbouw in brede schil en daarbuiten

Daar waar binnen de brede schil landbouw wordt bedreven is een specifiek type veenboerderij ontstaan. Met een agrarisch gebruik dat is aangepast aan natte, zachte bodems. De boeren maken gebruik van aangepaste, lichte machines. Ook worden veerassen ingezet die goed uit de voeten kunnen op slappe bodems.

Alternatieve, natte teelten - denk aan veenmos, lisdodde en cranberry - dragen eraan bij dat agrariërs ook hier nog steeds een rendabele bedrijfsvoering kunnen uitoefenen. Dit landschap wordt hoog gewaardeerd om in te wonen en recreëren. Een bijdrage vanuit de functies wonen en werken helpt om dit in stand te houden. In deze brede randzones kan zo een waterrijk landschap ontstaan waar wonen en werken hand in hand gaan met natuur en recreatie. Doordat de bodem niet verder zakt, maar plaatselijk zelfs groeit is het lage midden van de Provincie bestand tegen de effecten van klimaatverandering. Het veen helpt door zijn sponswerking wateroverlast, watertekort en verziltingsproblemen te beperken.

Ook buiten de moedermoerassen en schillen daaromheen, is agrarische bedrijfsvoering aangepast. Zo is gebruikmakend van de pilotprojecten in de kansrijke gebieden uit de Veenweidevisie, de ervaringen van Better Wetter en het VIC, een werkwijze gevonden om met beperkte drooglegging goed te boeren.

Eigenaar

Als eigenaar beheren we duizenden hectares veenmoeras. Hier proberen we de veenaafbraak te beperken door water vast te houden of op te malen. Toch lijden ook deze natuurgebieden in toenemende mate onder de (indirecte) effecten van verdroging. Water loopt immers van hoog naar laag, dus naar de steeds verder dalende omgeving, waardoor het steeds moeilijker is de natuur nat te krijgen en te houden. Bovendien krijgt regenwater verhoudingsgewijs steeds meer invloed ten opzichte van grond- en oppervlaktewater. Beide zaken hebben effect op de natuurkwaliteit. Verbossing van riet- en grasland is een steeds dringender probleem en soorten van gebufferde omstandigheden zoals Spaanse ruiter hebben het zwaar. Niet altijd zijn de effecten alleen maar negatief. Soms verschijnen - bij maaien - nieuwe waardevolle soorten. Zo breidt dopheide zich in het Ottema-Wiersmareservaat uit en verschijnt daar inmiddels ronde zonnedauw. In het Easterskar werden vorig jaar hoogveenmos en stijf veenmos ontdekt, kenmerkend voor veenmosrietland en trilveen. Dit zijn beide Rode Lijst- en habitatrichtlijnsoorten, wat betekent dat ze op Europese schaal zeldzaam zijn. Ook zure habitattypen zoals veenmosrietlanden en trilveen zijn in Europa zeldzaam.

Nederland heeft hiervoor een grote verantwoordelijkheid. Tegelijkertijd zullen we moeten accepteren dat het voor de meest zeldzame en kwetsbare soorten van meer gebufferde omstandigheden, zoals de zilveren maan en de Spaanse ruiter, waarschijnlijk al te laat is. Als het grondwater op andere plekken naar boven komt, zullen we de natuur die grondwater nodig heeft ook daar moeten beschermen. Het meest kansrijk daarvoor zijn gradiënten van zandgrond naar het lage midden. Bij verwerving of mogelijk ruil van grond zijn dat de meest interessante locaties.

Speerpunten

Om ons streefbeeld, de stip op de horizon, te helpen verwerkelijken zien we voor onszelf de volgende speerpunten voor de komende jaren:

1. Samenwerken met andere partijen: onderwijs en wetenschap, provincie, wetterskip, boeren, burens. Samen de problematiek proberen aan te pakken;
  - Inzetten op behoud van de resterende veengronden, zowel binnen als buiten onze eigen natuurgebieden.
  - Behoud van de kenmerkende natuur- en cultuurhistorische waarden van het veenlandschap, zoals de kenmerkende Friese veenpolders, zomerpolders en bûtlântsjes.
2. Koers uitzetten voor ontwikkelingen in het laagveenlandschap, voor zowel de veenmoerassen als de veenweidegebieden;
  - Beschermen van de kernen (moedermoerassen) door hogere waterpeilen
  - Beschermen van de randzones door hogere waterpeilen. Hierdoor kunnen natte en soortenrijke natuur- en cultuurlandschappen behouden worden, in het bijzonder op de gradiënten van zandgrond naar veen. Hier zijn de beste kansen voor nieuwe veenontwikkeling met bijzondere planten van veengebieden
  - Maken van verbindingen tussen gebieden

3. Ruimte bieden aan onderzoek;
  - Naar de ontwikkeling van nieuwe veengroei
  - Naar nieuwe beheertechnieken, lichtere machines, lichter vee, alternatieve teelten
  - Naar wonen en werken in een waterrijk veenlandschap
4. Kennis delen;
  - Over onze toekomstvisie
  - Over de bodemchemische erfenis waar we mee te maken hebben en het effect daarvan op de natuurwaarden
  - Over beheerknelpunten waar we tegenaan lopen

Samen lerend beheren

Met deze veenstrategie hebben we actuele kennis in huis gehaald, onze eigen lessen en ervaringen op papier gezet. We willen doorgaan met “lerend beheren”, bijvoorbeeld in samenwerking met onderzoeksinstituten, het onderwijs en onze pachters. Daarnaast willen wij de ambitie uitspreken om niet alleen binnen onze eigen terreinen te ‘Stean foar it fean’ maar ook daarbuiten.

We zien kansen maar kunnen het niet alleen. We hebben ook de omgeving en onze burens nodig, boeren en rietsnijders, Wetterskip en Provincie, ondernemers, onderwijs en wetenschap. Daarom staan wij open voor samenwerking met iedereen die net als ons passie heeft voor veenlandschappen met een rijke biodiversiteit in onze mooie provincie.

Hopelijk kunnen onze lessen ook andere partijen helpen. Als goede buur willen we kennis delen en ruimte bieden voor experimenten en onderzoeken. Daarmee hebben we ook recht van spreken: we moeten hier samen de schouders onder zetten!